Хуторянський О.В., заступник начальника навчально-методичного центру НАВС, к.ю.н.

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ ВІД НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Відмежування є одними з головних елементів кримінально-правової кваліфікації і хоча уособлено не відіграє самостійного значення, проте цілком обґрунтовано посідає чільне місце в процесі кримінально-правової кваліфікації. Безумовно, кількість злочинів, які мають суміжні з ненаданням допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані ознаки складу злочину, є досить багато, однак, одним із найбільш подібних є ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України).

При дослідженні ознак відмежування злочину, передбаченого ст. 136 КК України від злочину, передбаченого ст. 139 КК України, необхідно зазначити, що у диспозиції ч. 1 ст. 139 КК України визначається, що ненаданням допомоги хворому медичним працівником є «ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого». Із цього випливає, що ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, та ненадання допомоги хворому медичним працівником відмежовуються одразу за декількома ознаками. Насамперед, законодавець по-різному підходить до визначення потерпілих від цих злочинів. Так, потерпілим від злочину, передбаченого ст. 136 КК України, може бути фізична особа, яка перебуває в небезпечному для життя стані, тоді як потерпілим від злочину, передбаченого ст. 139 КК України – хворий.

Очевидно, що ці поняття дещо різняться за своїм змістом. Зокрема, в українській мові поняття «хворий» означає: 1) який має

яку-небудь хворобу, нездужає, нездоровий; 2) уражений хворобою; 3) нездорова, недужа людина . Водночас хвороба розуміється як 1) порушення нормальної життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього середовища; 2) недуга; 3) захворювання; 4) вияв хворобливих ознак у розвитку рослин; 5) ураження.

Таким чином, під хворим можна розуміти особу, яка має будь-яку хворобу, унаслідок чого відбуваються порушення нормальної життєдіяльності організму. Безумовно, наявність в особи захворювання (хвороби) ще не означає наявності небезпечного для життя стану, хоча хвороба цілком може виступати однією із причин виникнення такого стану. Водночас причинами виникнення небезпечного для життя стану можуть виступати абсолютно різні як зовнішні, так і внутрішні фактори (вік, погодні умови, стан сп'яніння, місце перебування особи тощо).

Як уже зазначалося, потерпілим від злочину, передбаченого ст. 139 КК України, може виступати хворий не залежно від того, чи перебуває він у небезпечному для життя стані. Натомість потерпілим від ненадання допомоги може бути фізична особа, яка перебуває в небезпечному для життя стані, незалежно від того, чи є вона хворою.

Чергова відмінність стосується описання суспільно небезпечного діяння як ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Йдеться про те, що суспільно небезпечні діяння виявляються саме в ненаданні допомоги. Проте в диспозиції ч. 1 ст. 139 КК України додатково зазначається, що кримінально караним є ненадання допомоги медичним працівником хворому без поважних причин. У диспозиції ч. 1 ст. 136 КК України йдеться не про наявність поважних причин не надавати допомогу, а про можливість суб'єкта надати таку допомогу. Деякою мірою ці підходи видаються подібними, але жодним чином не можуть ототожнюватися. Зокрема, наявність поважних причин не надавати допомогу потерпілому зовсім не виключає можливості особи надати таку допомогу. Однак і наявність (відсутність) поважних

причин, і наявність (відсутність) можливості надати допомогу визначаються з урахуванням конкретних обставин справи в кожному конкретному випадку і принципово не впливає на розмежування досліджуваних злочинів, хоча і є своєрідною відмінністю цих складів злочинів.

Окрім цього, відмінними є і суспільно небезпечні наслідки цих злочинів. Обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 136 КК України, є настання наслідків у вигляді тяжких тілесних ушкоджень. На противагу цьому, наслідки не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 139 КК України. У диспозиції цієї кримінально-правової норми йдеться тільки про можливість настання тяжких наслідків для хворого, а вже ч. 2 ст. 139 КК України передбачає відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником, якщо це призвело до смерті чи настання інших тяжких наслідків. До того ж до останніх можуть належати й тяжкі тілесні ушкодження.

Наступною ознакою відмежування цих злочинів є суб'єкт злочину. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України, є медичний працівник, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати допомогу хворому. На відміну від цього, суб'єктом ненадання допомоги може виступати будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Проте, як ми вже зазначали, суб'єктом цього злочину не можуть бути особи, які зобов'язані піклуватися про потерпілого або своїми діями поставили його в небезпечний для життя стан.

Під медичним працівником слід розуміти лікаря, фельдшера, медсестру тощо (незалежно від профілю медичного закладу, у якому вони працюють, і його форми власності), а також осіб, які займаються індивідуальною медичною практикою. Однак, відповідно до змісту ст. 139 КК України, суб'єктом цього злочину виступає не будь-який медичний працівник, а лише той, на якого відповідними правилами покладено обов'язок надати допомогу хворому.

У зв'язку з цим, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 136 КК України, не можна визнавати медичного працівника, на якого відповідними правилами покладається обов'язок надати допомогу потерпілому.

Відмінними є також ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. При ненаданні допомоги хворому медичним працівником, психічним ставленням винного повинно охоплюватися передбачення можливості настання тяжких наслідків. На відміну від цього, законодавець не робить додаткових вказівок щодо усвідомлення винним тих чи інших моментів при ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Утім, відповідно до змісту диспозиції ч. 1 ст. 136 КК України, винний повинен усвідомлювати, що потерпілий перебуває в небезпечному для життя стані, а відтак, існує можливість настання смерті потерпілого.

Александренко О.В., професор кафедри досудового розслідування НАВС, к.ю.н., доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЕРІЙНИХ ВБИВЦЬ

Необхідність ефективної боротьби із серійними вбивствами, у тому числі серійними сексуальними вбивствами, та їх попередження, ніким не ставиться під сумнів. Важливою обставиною, здатною якщо не попередити скоєння таких злочинів, то надалі виключити вчинення їх особами, вже засудженими за ці діяння, є правильний підхід до питання кримінальної відповідальності серійних вбивць.

Складність мотиваційної сфери серійного сексуального вбивці відрізняє його від інших осіб, що скоюють сексуальні злочини, і від інших серійних вбивць. Мотиви серійних сексуальних вбивць становлять комплекс різних переживань, викликаних сексуальними проблемами і внутрішніми